

กระแสแห่งกรรม
กับวิถีชีวิตคนในสังคมไทย

โดย
ระพี สาคริก

บทนำ

ผู้เขียนเรื่องนี้ จบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เมื่อปี พ.ศ.2490 ได้รับปริญญาสาขาวิชาปฐพีวิทยา ซึ่งเน้นพื้นฐานเกี่ยวกับ แร่ หิน ดิน ทำวิทยานิพนธ์เสนอเพื่อรับปริญญาหลักสูตร 5 ปีในหัวข้อเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบผลของวิธีการวิเคราะห์ดินในจังหวัดภาคกลางของประเทศไทย ทางเคมีและทางฟิสิกส์

โดยเหตุที่ขณะนั้นกล้วยไม้ยังเป็นสิ่งซึ่ง ในกระแสนิยมจากคนส่วนใหญ่ของสังคมไทย มองว่าเป็นของเล่นสำหรับคนในกลุ่มเศรษฐี - คักคินา - และอยู่ในแวดวงผู้สูงอายุ เพื่อใช้ประดับบารมีและกำหนดกรอบของการแบ่งชนชั้นไว้อย่างแคบ ๆ

ในสายตาคอนทั่วไปจึงมองว่า กล้วยไม้เป็นสิ่งไร้สาระประโยชน์ในการสร้างสรรค์ ซึ่งนอกจากไม่มีการเรียนการสอนกันในระบบการจัดการศึกษาแล้ว หากใครหยิบยกมาให้ความสำคัญ ยังต้องถูกกระทบโดยกระแสต่อต้านจากแทบทุกหนทุกแห่ง โดยเฉพาะในด้านทางการ อย่างลึกซึ้งและรุนแรงด้วย

ในช่วงนั้นผู้เขียนยังอายุน้อยมากหากเปรียบเทียบกับช่วงชีวิตหนึ่งของแต่ละคน ดังนั้นคงยังไม่ถึงขั้นที่นำประเด็นเงื่อนไขในตัวเองมาวิเคราะห์หาเหตุและผล ขณะนั้นการคิดการปฏิบัติใด ๆ ก็ตาม เกิดจากสิ่งซึ่งอยู่ในรากฐานตัวเองเป็นธรรมชาติ ที่เห็นได้ชัด ๆ ก็คือ ใครพูดใครทำอะไรในสิ่งซึ่งไม่เห็นด้วย มักนำมาคิดวิเคราะห์แต่ไม่ค่อยพูดอะไรให้กระทบคนอื่น หากเห็นโอกาสนำไปปฏิบัติจะไม่นิ่งอยู่เฉย โดยที่ลงมือทำอย่างจริงจังและทำบนพื้นฐานแนวความคิดความเชื่อของตนเอง กับอีกด้านหนึ่งก็มีใจระจ๋อต่อการรอฟผลการทำเพื่อให้ปรากฏเป็นภาพที่พิสูจน์ความจริง แม้ในขณะที่ปฏิบัติหรือกำลังรอฟผลอาจมีลมมองในแง่ร้าย จะสามารถดับความรู้สึกกระทบกระเทือนในตัวเองได้ วัชพอสสมควรเป็นธรรมชาติ

ในประเด็นของกล้วยไม้ หลังจากลงมือปฏิบัติอย่างจริงจังและเริ่มมีผลถึงคนทั่วไป ตลอดจนสืบสานกระแสถึงชนหลายชาติหลายภาษาได้ตระหนักถึง ก็มีสายตาคอนซึ่งหลากหลายอยู่ในกระแสสังคมมองว่า ผู้เขียนเรื่องนี้ เป็นนักกล้วยไม้ระดับโลกไม่ว่าเดินทางไปไหน ๆ ทั้งในและต่างประเทศ ทำให้มองเห็นภาพชัดเจนยิ่งขึ้นไปอีกว่า การจัดการศึกษา ไม่ว่าด้านคุณศัพท์หรือสงฆ์ หรือด้านอื่นใดก็ตาม หากมีอีก แท้จริงแล้วก็คือด้านซึ่งมีรูปแบบที่ - มนุษย์เช่นเรา ๆ ทุกคน เป็นผู้คิดค้นและกระทำขึ้น หากขาดด้านการจัดการโดยอิทธิพลบรรยากาศซึ่งมีความจริงจากรูปลักษณะต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างอิสระในกระแสธรรมชาติเป็นพื้นฐาน เริ่มจากธรรมชาติของมนุษย์ด้วยกันเอง และขาดการปฏิบัติจริงจากด้านซึ่งมีอำนาจเหนือกว่า ที่ให้โอกาสสัมผัสกับกระแสความจริงอันสืบเนื่อง เข้าถึงเงื่อนไขซึ่งปรากฏอยู่ในรากฐานจริงของแต่ละคน ย่อมได้รับผลมุ่งวิถีทางสู่สภาวะซึ่งตนเองต้องตกอยู่ใต้อิทธิพลของคนด้วยกันเอง ซึ่งเป็นฝ่ายกำหนดรูปแบบอยู่ในอีกด้านหนึ่ง โดยเหตุที่ล้วนมีกระแสแห่งกรรมแฝงอยู่ในรากฐานตัวเองด้วยกันทั้งสิ้น ไม่ว่าจะมากหรือน้อย

บทความเรื่องนี้ จึงเช่นเดียวกับเรื่องอื่น ๆ แม้เรื่องกล้วยไม้ ซึ่งเขียนขึ้นหลังจากประสบการณ์ชีวิตได้ผ่านพ้นมาบนพื้นฐานการปฏิบัติอันยาวนานยิ่งขึ้น เนื่องจากตนเองมีโอกาสมากขึ้นในการเรียบเรียงจากสิ่งซึ่งค้นพบได้ ภายในกระแสความเป็นจริง อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากที่ได้ทุ่มเทปฏิบัติ และนำผลสะท้อนกลับมาคิด วิเคราะห์

จากกระบวนการเงื่อนไขซึ่งอยู่ในรากฐานตัวเองอย่างมีเหตุผล ให้แก่งานพัฒนาและอนุรักษ์สังคมนิยมในรากฐาน-
คนผู้สนใจกลัวไม้ - โดยเน้นที่คนท้องถิ่นเป็นพื้นฐาน จากการปฏิบัติหน้าโดยตนเองอย่างอิสระ เริ่มต้นด้วยรูปลักษณะ
งานอาสาสมัคร กับอีกประการหนึ่ง แม้ช่วงถัดมาจะมีผลทำให้ได้รับการยอมรับจากกระแसानาจ และต้องการให้เข้า
ไปอยู่ภายใต้การจัดการโดยอำนาจรัฐ แต่การทำงานทุกขั้นตอนก็ยังเน้นรักษาอิสรภาพในรากฐานจิตใจตนเองไว้อย่าง
มั่นคงเรื่อยมา กระทั่งถึงบัดนี้ นับเป็นช่วงเวลาอันยาวนานพอสมควรสำหรับชีวิตบุคคลหนึ่งแล้ว

ขณะที่พื้นฐานค่านิยมของคนในสังคมไทยนับแต่เริ่มต้นงาน มีกระแส ยึดติดอยู่กับด้านรูปวัตถุอย่างชัดเจน-
มาก อันเป็นผลพวงจากการถ่ายทอดวัฒนธรรมของชนต่างชาติ ซึ่งแน่นอนที่สุด เมื่อเปลี่ยนแปลงพื้นฐานกระแส ย่อม
กำหนดตัวเองให้ผ่านเข้ามาได้เพียงด้านที่เป็นรูปแบบ โดยที่ฝ่ายซึ่งมีเจตนา หวังแสวงผลประโยชน์ในด้านรูปวัตถุให้
แก่ฝ่ายตนในระยะยาวทั้งทางตรงทางอ้อม

โดยเฉพาะอย่างยิ่งพฤติกรรมดังกล่าว ส่งผลกระทบต่อรากฐานการศึกษาของคนท้องถิ่น ทำให้แนวคิดซึ่ง
ควรมีรากฐานร่วมกัน เปลี่ยนไปอยู่ในลักษณะ ตัวใครตัวมัน หรือ แยกทุกสิ่งทุกอย่างออกเป็นเอกเทศยิ่งขึ้น วิธีการ
ดำเนินชีวิตและการทำงานของตนเองซึ่งรู้ได้เต็มอกถึงปัญหา ต้องยืนหยัดอย่างมั่นคงท่ามกลางสภาวะ ณ จุดยืนซึ่ง
เคเหวนกระแสเก่าอย่างท้าทายที่สุด ซึ่งในสภาวะที่ผ่านพ้นมาและสร้างปัญหาไว้มาก ย่อมมีการสังสมผลประโยชน์
ส่วนตัวของคนกลุ่มเดิม ทำให้เกิดแรงต่อต้านแนวคิดและวิธีการทำงานบนพื้นฐานซึ่งมุ่งสู่เป้าหมายใหม่ อย่างรู้สึกได้
ชัดเจนยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ

ท่ามกลางกระแสภาวะยึดติดซึ่งพบกระจายอยู่ทั่วไปในบรรยากาศพื้นฐานของสังคมไทยทุกรูปแบบ ทำให้พบ
ว่า ตนเองก็มีการปรับตัวเองเป็นธรรมชาติ มุ่งสู่จุดยืนระหว่างผลกระทบซึ่งมาจากสองด้าน หรือที่เรียกกันว่า มุ่งสู่
ทางสายกลาง ซึ่งด้านหนึ่งแม้เป็นคนกลุ่มน้อยนิด แต่ก็เป็นผู้ซึ่งมีอิทธิพลในด้านรูปวัตถุสูงโดยที่เป็นฝ่ายครองผลประ-
โยชน์อยู่เดิม

กับอีกด้านหนึ่ง ก็เป็นภาพซึ่งซ้อนกันอยู่กับภาพของกลุ่มเป้าหมายอันถือเป็นพื้นฐาน เพราะเป็นคนส่วนใหญ่และ
เป็นกลุ่มชีวิตซึ่งอยู่ในระดับล่าง ๆ โดยที่ยังคงหลงรากฝังลึกอยู่กับภาวะยึดติดเช่นกัน จึงทำให้ไม่อาจรู้ได้ลึกซึ้งถึงสิ่ง
ซึ่งได้พยายามถ่ายทอดให้จากอดีต นอกจากเห็นได้เพียงผลในด้านรูปวัตถุซึ่งแต่ละคนได้รับไว้เป็นประโยชน์ส่วนตัวเท่านั้น
จึงเป็นโอกาสให้เกิดกลุ่มอิทธิพลที่หวังประโยชน์ส่วนตน เฝิมขึ้นอย่างหลากหลาย

อนึ่ง จากผลงานที่สะท้อนภาพความจริงให้ปรากฏชัดเจนยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ ว่า มีผลประโยชน์กระจายสู่คนทั่วไปในสังคม
กว้างขวางออกไปถึงระดับหนึ่ง ก็มีปรากฏการณ์จากด้านอำนาจที่เป็นทางการซึ่งแต่ก่อนเคยหันหลังให้ หันเห็ดทิศทาง
กลับมาให้ความสำคัญ แต่ผลที่ปรากฏจากพฤติกรรมของคนกลุ่มนี้ซึ่งนับว่าเป็นก้าวใหม่อีกขั้นตอนหนึ่ง กลับสร้างกระแส
เงื่อนไขทำลายสิ่งซึ่งได้สร้างสรรค์สังสมไว้แล้วในอดีต ลึกซึ้งถึงรากฐานยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ ครั้งแล้วครั้งเล่า เป็นการยืนยัน
ยืนยันความจริงของปัญหาซึ่งเกิดจากภาวะยึดติดภายในรากฐาน ยิ่งคนในกลุ่มซึ่งเข้าไปอยู่ในระบบการจัดการที่เป็นทาง
การ ดังจะพบได้จากอีกด้านหนึ่งคือ ความคิดความเชื่อในการแก้ปัญหามุ่งเน้นใช้กฎหมายและอำนาจ

การเน้นใช้อำนาจเพื่อแก้ปัญหที่เกิดจากคนแทนการใช้คุณธรรม ยิ่งส่งผลทำลายคนอย่างถึงรากฐานจิตใจ
โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลซึ่งเกิดขึ้นกับคนท้องถิ่น กับอีกด้านหนึ่งซึ่งก็เกิดขึ้นจากด้านกลุ่มอำนาจเช่นกันคือ เกิดกระแสที่
หมิ่นเหยียดผลประโยชน์จากทรัพยากรท้องถิ่นซึ่งควรเป็นสิทธิในขั้นพื้นฐานของคนท้องถิ่นโดยแท้ ให้แก่ชนต่างชาติ
นำไปกุมอำนาจอย่างถึงพื้นฐาน เพราะความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ซึ่งมีเงื่อนไขอยู่ในตัวเองของแต่ละคน ดังเช่นกรณี
เกิดกับกลัวไม้ร่องเหานารี และกำลังลูกลามไปถึงกลัวไม้พันธุอื่น ๆ โคนำเอาเหตุผลเพื่ออนุรักษ์มาอ้าง ซึ่ง
จริง ๆ แล้วก็เกิดขึ้นกับทรัพยากรท้องถิ่นในเรื่องอื่น ๆ มาแล้ว แต่ในรากฐานการศึกษาคนบนฐานสังคมเช่นนี้ ย่อม
รู้ไม่ถึง

ไม่เพียงความรู้ซึ่งวิเคราะห์ได้จากบางส่วนของงานด้านกล้วยไม้ดั้งเดิมได้หยิบยกมาเป็นตัวอย่าง หากงานในด้าน บริหารการศึกษาก็พบภาพซึ่งอยู่ใน กระบวนการเงื่อนไขในรากฐาน ที่เห็นภาพเดียวกัน เนื่องจากในช่วงหนึ่งของชีวิต ขณะที่ตนเองทำงานอยู่กับภาควิชาของมหาวิทยาลัย และมุ่งใช้พื้นฐานความเป็นครูอย่างเต็มที่ ซึ่งสะท้อนความรู้สึกที่น่าสนใจจากอีกด้านหนึ่งคือ เป็นโอกาสให้ได้เรียนรู้จนถึงความจริงยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ จากบรรดาชีวิตซึ่งไม่เพียงผู้ที่เราสอนอยู่ในชั้นเรียนเท่านั้น หากเน้นการเรียนรู้จากคนซึ่งเป็นประชาชนทั่วไป โดยที่ตนเองให้บริการอย่างไม่เลือกฐานะความเป็นอยู่และความหลากหลายทางความคิดด้วย

อยู่มาวันหนึ่งก็เกิดความไม่สงบขึ้นในสถาบันการศึกษาที่ทำงานอยู่จากผลการบริหารงานของฝ่ายบริหารซึ่งขาดความเข้าใจที่มีต่อประชากรในสถาบัน จนกระทั่งเหตุการณ์ถึงที่สุด ทำให้ผู้บริหารและทีมงานต้องถอนตัวออกจากตำแหน่ง เป็นผลให้คนกลุ่มหนึ่งมาขอร้องไห้เข้าไปรับหน้าที่ ครั้นย้อนถามไปว่าเหตุใดจึงมุ่งมาที่นี่ ก็ได้รับคำตอบว่า ต้องการบุคคลที่สามารถพูดคุยกัน เข้าใจได้กับคนทุกกลุ่ม เนื่องจากเมื่อมีเหตุการณ์ขัดแย้งเกิดขึ้นย่อมมีความแตกแยกเป็นพวกเป็นฝ่าย

ความรู้สึกในตัวเองซึ่ง มีอยู่ในรากฐานเป็นธรรมชาติมาโดยตลอดเห็นว่า การศึกษาของคนในสังคมนี้ ยึดติดอยู่กับส่วนที่เป็นเพียงเปลือก ไม่ว่าจะในรูปลักษณะที่เป็นตำรา ครูซึ่งเป็นคนสอนอยู่ในชั้นเรียน ฯลฯ ซึ่งเป็นเพียงด้านรูปแบบหรือพิธีการ แต่ขาดด้านซึ่งเป็นธรรมชาติอันเป็นพื้นฐานจริงของชีวิต กับอีกประการหนึ่งในเมื่อโครงสร้างธรรมชาติของสังคมมนุษย์ มีเด็กซึ่งกำหนดวิถีทางตัวเองให้เติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ โดยที่การปฏิบัติกับของจริงเป็นสิ่งที่นำความคิดให้ เชื่อมโยงกระแสถึงซึ่งกันและกัน หลักสำคัญซึ่งผู้ใหญ่พึงนำไปปฏิบัติก็คือ ลงปฏิบัติจริงด้วยตนเอง ร่วมกับคนรุ่นซึ่งเป็นเด็กอย่างผสมกลมกลืนกันและกัน ทำให้เกิดความรู้ความ เข้าใจซึ่งกันและกันเป็นธรรมชาติ และเชื่อมั่นโดยแท้ไม่ต้องพูดว่า หากมีกระแสเป็นฐานรองรับที่เด่นชัด การถ่ายทอดความรู้ในด้านเทคโนโลยี ย่อมได้รับผลอย่างจริงจังด้วยตัวของมันเอง และจำได้ว่าในขณะนั้น ตัวเองซึ่งปฏิบัติหน้าที่ในฐานะผู้นำ ก็ไม่ค่อยได้แสดงออกถึงการ เรียกร้องหาความจำเป็นในด้านรูปวัตถุ แม้ให้แก่สถาบัน ส่วนเรื่องผลงานขณะนั้นคงต้องถามหาคำตอบจากประชาชนทั่วไป หรือไม่ก็เพียงจากปากผู้ปกครองของนิสิตในรุ่นนั้น ๆ โดยที่ตัวเองขอไม่นำมากล่าวไว้ ณ ที่นี้

แต่ขอกล่าวว่า วิถีทางการทำงานบนพื้นฐานสภาวะทางสังคมเช่นนี้ แม้ท่ามกลางบรรยากาศภายในของสถาบันการศึกษา ทำให้ตนเองต้องเดินทวนกระแสอย่างไม่ทันไหวกับผลกระทบใด ๆ ทั้งสิ้น แต่เน้นการปฏิบัติจริงแทนการพูด หากจำเป็นต้องพูดก็จะกำหนดกระแสซึ่งมุ่งมูมกลับเพื่อให้โอกาสคนคิดได้เอง ซึ่งแน่นอนที่สุด บนพื้นฐานซึ่งเปิดโอกาสให้เห็นช่องทางสู่มูมกลับได้ บุคคลผู้พูดผู้แสดงออกจำเป็นต้องปลอดจากภาวะยึดติดภายในรากฐานตนเองในระดับหนึ่งแล้ว กับอีกด้านหนึ่ง ในเมื่อมีคนอยู่ร่วมกันย่อมมีภาวะหลากหลายของความรู้สึกนึกคิด จึงย่อมมีผลสะท้อนกลับมากกระทบจากทั้งสองด้านสำหรับความรู้สึกของคนซึ่งยังมีภาวะยึดติด ซึ่งคิดว่าด้านนี้เป็นบวก ด้านนั้นเป็นลบ

สำหรับบุคคลผู้ซึ่งละวางพอสมควรแล้ว ย่อมไม่รู้สึกว่ามีด้านบวกด้านลบ หรือแม้แต่มิผลกระทบจิตใจตนเอง คงเหลืออยู่แต่ศักยภาพในการเรียนรู้ที่สามารถกรองเอาไว้ซึ่งหลักธรรม ที่ใสสะอาดยิ่งขึ้นไปเป็นลำดับ ยิ่งเมื่อชีวิตผ่านพ้นมาบนพื้นฐานสังคมซึ่งมีอุปาทังกล่าวเข้าไปแอบแฝงอยู่เป็นธรรมชาติ ก็ยิ่งทำให้มองเห็นภาพได้ชัดเจนยิ่งขึ้นว่า สิ่งใดก็ตามที่เกิดขึ้นและได้รับการพัฒนาต่อมา ย่อมขึ้นอยู่กับตัวบุคคลเป็นสังขาร ซากการสานต่อบนพื้นฐานจริง เมื่อบุคคลผ่านพ้นไป-งานนั้นก็ผ่านพ้นไปด้วย หรือหากยังอยู่และสานต่อไปได้ ย่อมมีภาวะแทรกซ้อนจากพื้นฐานต่างถิ่นที่เข้ามาแทนที่อย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้น งานซึ่งในช่วงเริ่มต้นเคยมุ่งรับใช้ชีวิตคนท้องถิ่น จึงต้องผันแปรไปตามเหตุและผล จากประสบการณ์ชีวิตที่ผ่านพ้นมาแล้ว ทำให้หันนำเสนอเรื่อง กระแสนแห่งกรรม-กับวิถีชีวิตคนในสังคมไทย ไม่ว่าจะใครจะเห็นด้วยไม่เห็นด้วย คงขอน้อมรับไว้ด้วยความเคารพ

กระแสแห่งกรรม

กับวิถีชีวิตคนในสังคมไทย

.....ระพี สาคริก

มนุษย์แต่ละชีวิตที่เกิดมา โดยที่เป็นส่วนหนึ่งซึ่งร่วมพื้นฐานธรรมชาติกับทุกชีวิตและสรรพสิ่งทั้งหลาย ย่อมมีความหลากหลายทั้งในด้านซึ่งปรากฏเป็นภาพออกสู่ภายนอก อันได้แก่รูปลักษณ์และสภาวะของพฤติกรรม กับอีกด้านหนึ่งซึ่งแฝงสู่ภายใน อันได้แก่ภาวะเงื่อนไขที่เป็นธรรมชาติอยู่ในรากฐานจิตใจแต่ละคน

หากมองสู่ภาพองค์ประกอบซึ่งเป็นหลัก ๆ ของมนุษย์ด้วยทิศทางตรง คงพบว่า มีร่างกายและจิตใจ ซึ่งไม่เพียงอยู่ร่วมกัน หากยังสานกระแสถึง หึงพาซึ่งกันและกันอย่างไม้อาจแยกส่วนออกจากกันได้

ในด้านร่างกายเมื่อปรากฏแล้ว ย่อมสะท้อนให้เห็นได้สัมผัสได้จากมุมมองซึ่งมาจากภายนอก และเมื่อได้สัมผัสแล้วจากคนซึ่งก็คือเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเอง แม้ผ่านระบบความรู้สึกรู้จักจากด้านวัตถุ โดยเฉพาะระบบของกาย แต่ก็ไม่ควรมองข้ามไปว่า การรู้สึกได้ ย่อมหมายถึงมีกระแสในตัวเองที่มีผลเข้าถึงจิตใจแล้วอย่างแน่นอนที่สุด

อีกประการหนึ่ง ดังกล่าวแล้วว่าจากด้านซึ่งเป็นร่างกายเมื่อเกิดมา ย่อมปรากฏให้เห็นได้สัมผัสได้โดยตรง แม้ว่าจะระหว่างชีวิตกับชีวิตจะมีรูปลักษณ์และสภาวะที่แตกต่างหลากหลาย และแต่ละคนต่างก็มีการเปลี่ยนแปลงบนพื้นฐานตนเองอย่างอิสระ ต่อเนื่องกันไปบนฐานซึ่งมีสิ่งต่าง ๆ ภายในตัวเองร่วมกันกำหนด ในที่สุดก็ย่อมสิ้นสภาพไปอย่างไมปรากฏรูปลักษณ์และสภาวะที่แน่นอนให้เห็น ได้สัมผัสได้อีกต่อไปแม้เพียงภาพเฉพาะหน้า

ส่วนในด้านจิตใจ แม้ว่าปราศจากรูปลักษณ์ที่ปรากฏให้เห็นได้สัมผัสได้โดยตรง แต่ก็เชื่อว่าจะไม่มีโอกาสรู้เห็น ในเมื่อพฤติกรรมซึ่งแต่ละคนกำหนดจากเงื่อนไขอันเป็นธรรมชาติอยู่ในรากฐานตัวเอง ให้แสดงออกม ปรากฏเป็นรูปลักษณ์ ในแต่ละช่วงของกาลเวลาและสภาวะการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม

เนื่องจากพฤติกรรมซึ่งแต่ละคนแสดงออก เกิดจากศูนย์รวมกระแสเงื่อนไขที่อยู่ในจิตใจ อันถือได้ว่าเป็น ฐานแห่งกรรม ของบุคคลนั้น ๆ เป็นสิ่งกำหนด สัมพันธ์ลึกลงไปถึงรูปแบบของพฤติกรรมซึ่งได้รับการกำหนดขึ้นด้วยไม่ว่าในการแสดงออกผ่านการปฏิบัติ การเขียน หรือการพูด เกี่ยวข้องกับสิ่งใดก็ตาม ซึ่งควรถือว่าแนวความคิดความเชื่อภายในกระแส เป็นปรากฏการณ์สืบเนื่องมาจากเงื่อนไขในรากฐานจิตใจตนเองโดยแท้

รูปลักษณ์และสภาวะเงื่อนไขในแต่ละคนที่อยู่ร่วมกัน ย่อมมีธรรมชาติของรูปลักษณ์และสภาวะที่แตกต่างหลากหลาย แม้ความสุ่มเยือกเย็นซึ่งมีฐานะสังขธรรมที่ทำให้เชื่อได้ว่า เป็นสิ่งมีเหตุมีผลอยู่บนรากฐาน หยั่งลงลึกซึ่งกับอีกทั้งกว้างและอิสระ ในอีกด้านหนึ่ง ภาวะร้อนรน-รุนแรง ซึ่งน่าเชื่อว่า อยู่บนรากฐานที่มีภาวะผิดคิด อีกทั้งกับแคบเป็นเงื่อนไข ทำให้ควบคุมสติได้ยากขึ้น

ดังเช่นความรู้สึกระหว่างสองชั่วซึ่ง แรงค่อแรงเข้าหากัน ที่พบได้ทั่วไปในทุกกรณีภายในสังคมปัจจุบัน ถือได้ว่าเป็นลักษณะหนึ่งของ ทริค็อตริ แม้ขณะนั้น จากมุมมองอาจรู้สึกได้ว่า ฝ่ายหนึ่งผิด-อีกฝ่ายหนึ่งถูก ก็เป็นเพียงมองจากฐานซึ่งมุ่งทิศทางออกสู่ภายนอก ซึ่งภาพที่เห็นได้ย่อมมีความหลากหลาย เมื่อเวลาผ่านไปก็ละลายไปเองโดยที่ไม่มีอะไรเป็นสิ่งจริงจัง

แต่ถ้ามองด้วยทรรศนะซึ่งถือแนวนอนเป็นฐาน โดยที่ถือว่าน่าจะเป็นแนวทางพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ ย่อมพบกับคำตอบได้เองว่า จริง ๆ แล้ว ก็เป็นเพียงการยืนยันกันอยู่คนละหัวของการกระจายภาวะหลากหลายใน ด้านรูปลักษณ์และสภาวะ เงื่อนไข เป็นธรรมชาติของสังคมที่เท่านั้น

ในสภาพดังกล่าว ย่อมมีผลทำให้สังคมยังเกิด การะปิกันตัวเอง ขึ้นในรากฐานจิตใจ คน กับอีกด้านหนึ่ง เมื่อเกิดปัดหน้าภายใน ย่อมหาทางออกด้วย สันติวิธี ก็ไม่ได้ โดยธรรมชาติของสภาพพื้นฐานเช่นนั้น จึงเกิด

พฤติกรรมในรูปลักษณะ เอาหัวชนกันและกัน หากฐานปัญหามีความกว้างใหญ่และองศาความร้อนแรงสูงขึ้น ย่อมมีแนวโน้มนำไปสู่การยกพวกฆ่ากันเอง ทั้ง ๆ ที่ต่างก็เป็นคนซึ่งถือรากฐานอยู่กับท้องถิ่นเดียวกันซึ่งโดยสมมติฐานควรมีความเป็นหนึ่งเดียวกัน จึงกล่าวได้อย่างชัดเจนว่า กระแสแห่งกรรมที่แท้จริงของแต่ละคนเป็นสิ่งอยู่ในตนเอง กำหนดขึ้นโดยตนเอง และจบหรือไม่จบก็โดยตนเอง ไม่มีบุคคลใดจะเข้าไปใช้อำนาจใด ๆ เปลี่ยนแปลงแก้ไขได้ ยิ่งนำกระแสบนฐานด้านวัตถุจากภายนอกเข้าไปคิดแก้ไข จริง ๆ แล้วก็คือการเข้าไปร่วมผูกเงื่อนปมแห่งกรรมนั้น ๆ ให้กระชับแน่นยิ่งขึ้น

บุคคลใดลืมนองตัวเอง เอาแต่เน้นวิถีทางที่มุ่งมองผู้อื่นสิ่งอื่นจนเป็นนิสัย หรือที่เรียกกันว่า ตกอยู่ในภาวะลืมนอง ย่อมมองไม่เห็นความจริงของประเด็นที่กล่าวแล้ว และบุคคลลักษณะนี้ ย่อมมีแนวโน้มแสดงออกที่หวังพึ่งพา-เรียกร้องให้กระแสจากภายนอกช่วยแก้ไขกรรมของตัวเอง ไม่ว่าจะจากบุคคลอื่นหรือสิ่งอื่น ได้ทุกรูปแบบ สุดแล้วแต่จะถูกชักนำไปทางไหน

จากสังขธรรมภายในกระแสชีวิตประจำวันของมนุษย์ซึ่งดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคม เมื่อด้านหนึ่งมีความต้องการสิ่งใด - อีกด้านหนึ่งย่อมสะท้อนภาพแนวโน้มในการผลิตสิ่งนั้น เพื่อการสนองตอบ เป็นธรรมชาติ ดังนั้น - เมื่อคนกลุ่มหนึ่งมีความต้องการบุคคลและสิ่งซึ่งอยู่นอกตนเองโดยที่เชื่อว่า สามารถบำบัดกรรมให้แก่ตัวได้ จึงย่อมมีกระแสจากคนอีกกลุ่มหนึ่งเห็นเป็นโอกาส นำตนเองและสิ่งต่าง ๆ มาประกอบพฤติกรรมสนอง เพื่อบำบัดกรรมทำเชิงธุรกิจเกิดขึ้นในกระแสสังคม ในปัจจุบันยังเห็นได้เด่นชัดยิ่งขึ้น

ในสภาพที่เป็นจริงของสังคมไทย เรื่องบุญและกรรม จากด้านหนึ่งดูจะเป็นคำซึ่งนำมาพูดกันจนติดปากโดยทั่ว ๆ ไป แต่ท่ามกลางความหลากหลายของรูปลักษณะแนวความคิดความเชื่อที่ปรากฏ ยังไม่เพียงเท่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งสภาวะดังกล่าว ปรากฏอยู่บนพื้นฐานที่สับสนมากขึ้น จึงมีแนวโน้มช่องว่างระหว่างชนรุ่นก่อนกับชนรุ่นหลังซึ่งห่างออกจากกันและรุนแรงยิ่งขึ้น แทนสิ่งซึ่งควรจะเป็นคือการสืบสานและสืบทอดกระแส ทำให้ต้องเก็บมาคิดพิจารณาเพื่อหาเหตุและผลให้กระจ่างชัด สำหรับควรเรียนรู้ของตนเองที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ

อย่างไรก็ตาม ก่อนอื่นคงต้องตระหนักได้ว่า หากในรากฐานตนเองมีความสับสน การณ์จะหวังมองได้ถึงสิ่งซึ่งเป็นเหตุเป็นผลอย่างแท้จริงของบุญและกรรม คงกระทำไต่ยาก

ในกระแสสังคมไทยทุกวันนี้ มักได้ยินด้านหนึ่งกล่าวว่า บุญกรรมเป็นสิ่งที่มีจริง บางครั้งยังเสริมต่อไปอีกว่า ใครไม่เชื่อ - ผมเชื่อ กับเมื่อมีด้านหนึ่งก็ย่อมมีอีกด้านหนึ่ง จึงได้ยินการกล่าวจากคนอีกกลุ่มหนึ่ง ทำนองว่า บุญ-กรรม เป็นเรื่องเหลวไหล ไม่เห็นมีอะไรเป็นตัวเป็นตนให้เชื่อถือได้

ตามสภาพธรรมชาติที่เป็นจริงของสังคมไทยในปัจจุบัน หากมีการหยิบยกเอาเรื่อง บุญ-กรรม มากล่าวก็ต่อเมื่อมีแนวโน้มสืบเนื่องมาจากการที่ชีวิตบุคคลกำลังตกอยู่ในสภาพที่ใกล้จะสิ้นหวัง หรือไม่ก็เกิดความอยากที่ต้องการให้กันนั้นคนโน้นเป็นอย่างนั้นอย่างนั้นดังใจตัวเองแต่กลับไม่ได้ตามที่ปรารถนา บ้างก็ถูกระทบโดยภาพคนอื่นซึ่งกำลังได้รับภัยอันตรายเพราะการกระทำบางอย่าง ซึ่งผู้ที่ปรารถนาออกมาว่า เป็นบุญของคนนั้น - เป็นกรรมของคนนี้ เพราะตนเองไม่อยากจะสนใจที่จะนำมาคิดวิเคราะห์หาเหตุผลว่าเหตุใดเขาจึงเป็นเช่นนั้นเพื่อเก็บไว้เป็นบทเรียนสำหรับการดำเนินชีวิตของตนเอง สรุปแล้วก็คือการมองบุญ-กรรมเพียงที่ล้ากล่าว อันเกิดจากภาวะยึดรูปแบบเป็นเงื่อนไขที่สั่งสมไว้ในรากฐานตนเอง ทำให้มองเห็นภาพสับสนจนไม่เป็นแก่นสารให้ชนรุ่นหลังเข้าใจได้แจ่มแจ้งเท่าที่ควรจะเป็น

อนึ่ง ลงได้มีกระแสอิทธิพลจากรูปวัตถุเข้าไปกระจายแพร่อิทธิพลอยู่ในพื้นฐาน จนทำให้สังคมต้องสูญเสียสมดุลมากขึ้น น่าจะเข้าใจได้ว่า ที่ไหม้มีคนที่นั้นย่อมมีกระแสที่มองทุกสิ่งทุกอย่าง อย่างเห็นอยู่ณะด้านรูปวัตถุ

แม้การมองประเด็น บุญ-กรรม ก็เช่นกัน ดังจะพบกับคำปรารภที่สารภาพความจริงอยู่ในตัวของมันเองได้เสมอ ๆ เช่น เมื่อเรามีเงินมีอำนาจมาก ๆ คายไป มักมีผู้คนปรารภว่า-สิ้นบุญเสียแล้ว นำเสียดายจริง ๆ แต่ครั้งพบว่า คนยากคนจนคาย กลับกล่าวว่า - สิ้นกรรมกันเสียที สะท้อนให้เห็นภาพได้ชัดเจนว่า นำเอาการมีเงินมีวัตถุมาเป็นเครื่องแสดงถึงความมีบุญ ทำนองเดียวกันกับที่มีการปรารภกันในมุมหนึ่งว่า สังคมไทยยุคนี้ มีการนำเอาวัตถุมากำหนดความมีเกียรติ

เมื่อมีใครสักคนหนึ่ง กระทำในสิ่งซึ่งตัวเองเห็นว่าไม่เป็นการสมควร และจะเข้าไปช่วยแก้ไขอะไรไม่ได้ จนกระทั่งเกิดอันตรายแก่บุคคลผู้กระทำเอง ก็มักมีคนที่กล่าวว่า เป็นกรรมเก่า ซึ่งเป็นคำกล่าวที่ง่าย ไม่ว่าใคร ๆ ก็กล่าวเช่นนั้นได้ เนื่องจากไม่ต้องคิดวิเคราะห์ ค้นหาความจริงอะไร หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ บุคคลผู้กล่าวไม่สนใจเรียนรู้เพื่อฝึกฝนตนเองให้เป็นผู้รู้เหตุรู้ผลลึกซึ้งยิ่งขึ้น ทั้ง ๆ ที่มีโอกาสอยู่ในตนเองให้กระทำได้ หากลองถามผู้ที่กล่าวดูว่า ที่ว่ากรรมเก่านั้นสืบเนื่องมาจากอะไร ก็คงได้รับคำตอบง่าย ๆ อีกเช่นกันว่า ไม่รู้ หรือ ใครจะไปรู้ได้ ซึ่งก็เป็นคำตอบง่าย ๆ อีกเช่นกัน

คงเป็นเพราะกระแสเงื่อนไขแห่งกรรมอีกนั่นแหละ ที่รับเข้าไปในรากฐานจาก ~ บรรยากาศและวิถีการสั่งสอนอบรมซึ่งเป็นมาในอดีต ทำให้บุคคลมีนิสัยรวบรัดกับปัญหาที่เข้ามาปรากฏอยู่ตรงหน้าให้ผ่านไปง่าย ๆ โดยไม่ต้องคิดให้หนักสมองและสติปัญญา ทั้ง ๆ ที่ธรรมชาติได้มอบจิตใจไว้เป็นฐาน และมอบสมองไว้เป็นเครื่องมือสำหรับคิดวิเคราะห์สิ่งต่าง ๆ เพื่อรู้เหตุรู้ผลลึกซึ้งยิ่งขึ้น ซึ่งจริง ๆ แล้ววิถีทางนี้ เป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาบนฐานซึ่งธรรมชาติได้ให้ไว้แล้ว

กรรมเก่า - กรรมใหม่ น่าจะหาใช่เรื่องซึ่งแต่ละคน ~ รู้ได้ไม่ถึง หากในรากฐานตนเองมีการเปิดกว้างให้พลังธรรมชาติในตัว ~ ปรากฏออกมาได้อย่างอิสระ มีความเพียรพยายามที่จะศึกษาหาความรู้ทุกสิ่งทุกอย่างที่ผ่านเข้ามาให้มีโอกาสสัมผัสได้ในกระแสชีวิตประจำวัน แทนที่จะเน้นอยู่กับการอ้างว่า ไม่รู้-ไม่เห็น หรือ รู้ไม่ได้ ทำไม่ได้ หรือ จะทำได้ก็ต้องมีอย่างนั้นอย่างนั้นมาให้ ๆ ล ๆ ซึ่งล้วนเป็นข้ออ้าง ไม่ว่าเจตนาหรือเป็นธรรมชาติในตัวเองก็ตาม จึงกล่าวได้ว่า ผู้ที่มีกรรมเป็นเงื่อนไขอยู่ในรากฐาน ย่อมเป็นผู้ขาดการรู้ตนเอง บุคคลใด สามารถสารภาพกรรมได้คือวิจิตสำนึก ~ ย่อมหมายความว่า วิถีชีวิตที่ชำระล้างกรรมได้เริ่มขึ้นแล้ว

ดังนั้น กรรมเก่า ไม่ว่าแต่เริ่มเกิดหรือชีวิตจะผ่านมาแล้วแค่ไหน หากรากฐานตนเองมีการสั่งสมไว้ซึ่งประสบการณ์จากการใช้สมองและสติปัญญาที่มีอยู่เป็นธรรมชาติ แม้ว่ากรรมเก่าจะปราศจากตัวตนให้เห็นได้สัมผัสได้โดยตรง ย่อมมีโอกาสที่พึงรู้ได้เข้าถึงได้

หากใช้เพียงช่วงการเกิดของกายเป็นสมมติฐานเพื่อพิจารณาค้นหาความจริง หน้าที่ที่กายปรากฏเป็นตัวเป็นคน ในรากฐานจิตใจก็มีสิ่งเก่าสิ่งใหม่ปรากฏขึ้นแล้ว เนื่องจากมนุษย์แต่ละคนที่เกิดมา ก็มีรากฐานจิตใจซึ่งแฝงไว้ด้วยกระแสกรรมเป็นเงื่อนไข โดยที่ความแตกต่างหลากหลายคิดมาด้วยเป็นสังขรณ์อยู่แล้ว

อนึ่ง ก่อนอื่นใคร่ขอทำความเข้าใจว่า เราคงไม่อาจนำเอาภาวะจิตใจซึ่งปกติมีการแฝงไว้ด้วยเงื่อนไขนานาลักษณะ มาเปรียบด้วยภาษาซึ่งมีน้ำหรืออะไรอื่นบรรจุไว้ได้ เนื่องจากภาษานั้น เมื่อนำเอาสิ่งบรรจุออกมาหมดก็ยังมีเหลือตัวภาษาเองซึ่งเสมือนเป็นเปลือกห่อหุ้มปรากฏให้เห็น แต่จิตใจมนุษย์หลังจากชำระล้างเงื่อนไขต่าง ๆ ออกหมด ย่อมไม่เหลืออะไรอีกเลยนอกจาก ภาวะว่างเปล่า เปลี่ยนจากภาวะยึดติดสิ่งต่าง ๆ มาสู่วิถีทางซึ่งมีแต่การให้โอกาสแก่ชีวิตและสรรพสิ่งทั้งหลาย ได้เจริญบนรากฐานจริงของตัวตัวเองอย่างอิสระ ซึ่งอาจเรียกได้ว่า อยู่อย่างผู้ปฏิบัติธรรมที่เข้าถึงธรรมแล้วโดยแท้

ด้วยเหตุดังกล่าว หน้าที่ที่กายปรากฏออกมาสู่โลก ย่อมมีจิตใจ เป็นอีกส่วนหนึ่งติดตามมาด้วยเป็นธรรมชาติ หรือมองจากอีกทิศทางหนึ่งคงกล่าวได้เช่นกันว่า เมื่อมีจิตใจซึ่งแฝงไว้ด้วยเงื่อนไขมาแล้ว กำลังปรากฏ ย่อมต้องมีกายเป็นสิ่งรองรับ เพื่อความสมบูรณ์แบบฉบับตามธรรมชาติของคน เท่าที่เทียบยกมามอง ทั้งสองด้านหาใช่หมายความว่าควรเป็นด้านใดด้านหนึ่งไม่ หากชี้แนะให้เห็นว่า แต่ละคนควรคิดได้อย่างอิสระและมองภาพรวมของกระแสซึ่งร่วมกันและสัมพันธ์ถึงซึ่งกันและกันอยู่ อย่างไรก็ตาม สาธารณธรรม ๑ ก็คือประเด็นของ เงื่อนไขที่แฝงอยู่ในรากฐานจิตใจ เนื่องจากเป็นเหตุกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์

สังขรณ์นี้เอง หากนำมาพิจารณาด้วยความเข้าใจชีวิต ประการแรกย่อมรู้ได้ว่า เงื่อนไขแห่งกรรมที่เข้าไปแฝงอยู่ในรากฐานของแต่ละคน สืบเนื่องมาจากการที่ชีวิตมีโอกาสสัมผัสกับอิทธิพลของปรากฏการณ์ ซึ่งหลากหลายด้วยรูปลักษณ์ ที่ปรากฏอยู่ในกระแสสิ่งแวดล้อมมาแต่อดีต จากประเด็นนี้เองที่น่าจะเป็นเหตุและผลอันเป็นที่มาของแนวความคิดความเชื่อที่ว่า มนุษย์แต่ละชีวิต มีชาติกำเนิดสืบเนื่องมาจากสิ่งซึ่งเป็นเหตุเป็นผลแก่กันและกันก่อนช่วงการเกิดมาสู่ปัจจุบันชาติ กับอีกด้านหนึ่ง เมื่อดับเงื่อนไขที่เป็นกระแสแห่งกรรมภายในรากฐานตนเองได้สำเร็จ กายย่อมไม่เกิดมาอีก

เช่นเดียวกับความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดว่า กรรมย่อมสนองด้วยกรรม หาใช่การนำเอาด้านรูปวัตถุเข้ามาผูกติดไว้ แต่น่าจะเห็นได้ว่า ชาติกำเนิดของชีวิตใดก็ตาม เป็นสิ่งเกิดขึ้นบนพื้นฐานที่อิสระ มิใช่เป็นเพราะไปทำร้ายชีวิตนั้นด้วยวิธีการลักษณะอย่างนี้ จึงต้องเกิดมาเป็นสิ่งนั้นให้เจ้าหน้าที่กรรมทำร้ายด้วยวิธีเดียวกัน ซึ่งจริง ๆ แล้ว น่าจะอยู่บนพื้นฐานของ ความพยายาม - อาสา ค้นหามากกว่า ทั้ง ๆ ที่หลักพุทธธรรมได้ชี้แนะไว้ให้รู้จักแก่เมตตาและอภัยแก่กัน ซึ่งโดยหลักปฏิบัติเกี่ยวกับจิตใจคน ย่อมมีผลให้อีกด้านหนึ่งรู้น่าหนัก ซึ่งเป็นสิ่งเอื้อแก่กันสำหรับผลอันทำให้มีการชำระล้างกรรมในรากฐานตนเองให้เบาบางลงได้ไม่มากนักน้อย และบนฐานเดียวกันนี้จึงไม่น่ามองและเข้าใจ เรื่องกรรมในลักษณะที่เป็นหนี้สิน หากนำมาเอาภาพรวมซึ่งกล่าวมาแล้วนี้ มากล่าวสรุป คงกล่าวได้ว่า คือหลักการพัฒนาคุณภาพของคนโดยแท้

คำสอนในอดีตที่อาจมีการหยิบยกเอาด้านรูปแบบมาใช้เป็นสมมติฐาน เพื่อประโยชน์ในการช่วยให้ผู้รับการสอนสามารถเห็นภาพและเข้าใจได้ง่ายยิ่งขึ้น แต่การนำมากล่าวย้ำบ่อย ๆ โดยขาดการอธิบาย แจกแจงถึงเหตุ-และผล กับระบบงานสอนและการส่งเสริมเผยแพร่ ซึ่งมีรูปลักษณะการถ่ายทอดกระแส เข้าทิศทางเดียว เป็นประเพณีที่ลงรากฝังลึกยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ ไม่ว่าจะในการศึกษาคุณธรรมหรือสังคม หรือระหว่างส่งสัมพันธ์กับภพสัตว์ จึงเกิดภาวะปิดกั้นตัวเอง ท้อ เหยื่อสภาพในการคิดได้และการหยั่งรู้ได้ลึกซึ้งถึงเหตุและผล กับส่งผลปิดกั้นพื้นฐานความคิดของชนรุ่นก่อนกับชนรุ่นหลังมิให้สานถึงซึ่งกันและกัน กับกระแสภายในตนรุ่นหลังเองซึ่งมีกลุ่มหนึ่งตกเป็นทาสอิทธิพลความคิดของชนรุ่นก่อน ทำให้เกิดภาวะร้าวฉานขึ้นภายในชนรุ่นเดียวกัน

ช่องว่างที่วันยังห่างออกไป ซึ่งมองเห็นได้จากทุกด้าน ขณะที่กระแสวัฒนธรรมต่างถิ่นซึ่งมีธรรมชาติที่แฝงเข้ามาเฉพาะด้านรูปวัตถุซึ่งยิ่งเข้มข้นรุนแรงยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ จึงสามารถแทรกตัวเข้าสู่ช่องว่างได้สะดวกขึ้นไปเป็นลำดับ

การนั่งหลับตากำหนดแล้วบอกว่ามองเห็นชาติก่อน มีความเป็นไปได้อย่างน้อยสองมุมคือ มุมหนึ่งเป็นเพราะกระแสแห่งกรรมซึ่งเป็นเงื่อนไขที่มีอยู่แล้วในตัวเองเป็นธรรมชาติ ได้สร้างภาพขึ้นมาบนฐานอุปาทานจึงมิใช่ของจริงหรืออีกนัยหนึ่งอาจกล่าวว่า เป็นเพราะความอยากเห็นอยากได้ ย่อมได้รับเพียงสิ่งประดิษฐ์ที่เกิดจากภาวะปิดกั้นในรากฐานตัวเอง นอกจากจะไม่ช่วยให้สิ่งซึ่งอยู่ในรากฐานได้รับการแก้ไข ก็จะยิ่งทำให้สั่งสมไว้หนาหนักขึ้นไปอีก

ในอีกมุมหนึ่ง หากการนั่งหลับตานำไปสู่การกำหนดสติได้ที่ดีที่สุดโดยไม่คิดอยากเห็นโน่นเห็นนั้น โดยที่มุ่งใช้ความคิดพิจารณา เข้าถึงสิ่งซึ่งเชื่อมโยงถึงซึ่งกันและกันเป็นเหตุเป็นผลภายในกระแสปรากฏการณ์จริงของชีวิต-

ตนเอง เพื่อฝึกการเรียนรู้บนพื้นฐานจริงเป็นช่วง ๆ ย่อมพึงรู้ได้-เข้าใจได้ ถึงกรรมที่ปรากฏอยู่ในรากฐานแก่น
ซึ้งยิ่งขึ้น และเมื่อรู้ได้จริง อีกด้านหนึ่งย่อมชำระให้ภายในตัวของมันเองไม่ว่าเป็นไปได้มากหรือน้อย แต่ก็คงเป็น
ไปตามขั้นตอนของเหตุและผลบนฐานธรรมชาติของแต่ละคน

กระแสวัฏที่เข้าไปปรากฏเป็นเงื่อนไขแห่งกรรมอยู่ในรากฐานจิตใจคน เพียงในสังคมไทยก็สามารถมอง
เห็นได้หลายรูปลักษณะ บ้างก็นำเอาเงินทองทรัพย์สินซึ่งเป็นปัจจัยทางวัตถุมาเที่ยวได้แจกจ่ายให้คนนั้นคนนี้แม่แก่
พระสงฆ์ หรือมีการแลกเปลี่ยนเพื่อหวังมุ่งสร้างกระแสวัฏลึบต่อไปอีก โดยที่เชื่อว่าเป็นการชำระล้างกรรมในตัว-
เองบ้าง เชื่อว่าสร้างบุญกรรมไว้เพื่อหวังได้มาซึ่งวัตถุยิ่งขึ้นในอนาคตมาถึงชาติหน้าบ้าง ซึ่งหลักสังขธรรมได้ชี้ไว้ชัด-
เจนว่า กระแสใดก็ตามซึ่งมีอิทธิพลวัตถุเป็นฐาน ลงเกิดขึ้นแล้วย่อมหยุดได้ยาก จริง ๆ แล้วสิ่งซึ่งกล่าวมานี้ก็คือ
ภาวะสืบทอดกระแสแห่งกรรมหรือกระแสกิเลส ซึ่งแฝงอยู่ในรากฐานชีวิตคนโดยแท้ ในเมื่อกระแสที่ชำระล้างกรรม
ไม่อาจสืบทอดตัวเองได้ ย่อมมีอีกด้านหนึ่งเข้ามาแทนที่

การศึกษาค้นคว้า เพื่อหยั่งรู้ถึงสิ่งซึ่งเป็นเหตุ เป็นผลภายในกระแสการเปลี่ยนแปลงของชีวิต จึงเป็นสิ่งทำ
หายอย่างยิ่งสำหรับชนรุ่นปัจจุบัน ซึ่งรู้ได้ว่าตนเองมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการสืบทอดวิถีทางสู่การสร้างสรรค์อนา-
าคตของสังคมอันควรถือเป็นหน้าที่ที่แท้จริง โดยไม่ประสงค์จะเห็นอะไร ๆ มันเป็นไปตามกระแสที่กำลังทำลายตัว
เอง รวมทั้งตนเองด้วย

โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลผู้ซึ่งอายุไขผ่านพ้นมาแล้วยาวนานพอสมควร น่าจะผ่านประสบการณ์ชีวิตที่ทำให้
รากฐานตนเองมีความลุ่มลึก แต่กลับพูดออกมาลอย ๆ ว่า ผมเชื่อว่า เรื่องบุญ เรื่องกรรมเป็นของมีจริง โดยไม่อธิ-
บายถึงเหตุและผลแก่ชนรุ่นหลัง บางครั้งยังมีการหยิบยกเอากรณีชีวิตของคนบางคนขึ้นมาแจงถึงพฤติกรรมโดยเน้น
ในด้านรูปแบบ ทำนองว่าเพราะทำกับคนอื่นชีวิตอื่นรูปแบบอย่างนั้นจึงดีหรือทำในรูปแบบเดียวกัน ซึ่งจริง ๆ แล้วก็
คือการนำรูปแบบเดียวกันขึ้นมาชี้ให้เห็นสองด้าน ทำให้บุคคลผู้รากฐานปลอดจากเงื่อนไขแห่งกรรมแล้วพอสมควร
มองเห็นได้ว่า มีน้ำหนักซึ่งฝังเอากระแสยึดติดรูปแบบไว้เป็นเงื่อนไขที่พอกหนายิ่งขึ้น ทั้ง ๆ ที่รากฐานแห่งกรรม
ก็คืออิทธิพลรูปแบบที่เข้าไปแฝงเป็นเงื่อนไขอยู่ในจิตใจคน

ภายในกระแสซึ่งเป็นสมมติฐานการเปลี่ยนแปลงของแต่ละชีวิต น่าจะสะท้อนให้เห็นภาพได้ว่า วิถีทางที่
เติบโตขึ้นมาโดยการเรียนรู้จากประสบการณ์ หากมีอิสรภาพและรับความเข้าใจตลอดจนเมตตาธรรมโดยผู้ซึ่งเป็น
ชนรุ่นผู้ใหญ่กว่า น่าจะเข้าถึงความหมายของ บุญและกรรม ได้ลึกซึ้งถึงแก่นแท้ยิ่งขึ้น กับในอีกด้านหนึ่ง ในราก-
ฐานตัวเองก็ปลดจากภาวะยึดติดรูปแบบออกสู่อิสรภาพ เติบโตขึ้นมาเป็นธรรมชาติ ทำให้เห็นได้ว่ากระแสกรรม
ย่อมนำวิถีชีวิตตนเองไปสู่ทุกข์- กับกระแสซึ่งกรรมได้รับการชำระล้างย่อมบังเกิดเหตุที่แท้จริง นำไปสู่สุขและสงบ
เย็นเป็นนิสัย บุคคลใดได้สัมผัสย่อมรู้สึกอบอุ่นเป็นที่พึงใฝ่ต่อการพัฒนาจิตใจตนเองของผู้ซึ่งยังค้อยกว่า! ค้อย่างจริงจัง

ขณะที่ชีวิตแต่ละคนผู้เกิดมาแล้ว เติบโตยิ่งขึ้น หากมุ่งปฏิบัติตนอย่างมั่นคง ค้นซัดขุดบนพื้นฐานสังขธรรมซึ่งปรมา-
ภฏอยู่ในรากฐานตนเอง โดยที่มึความเชื่อมั่น ค้นซัดขุดอยู่กับสิ่งซึ่งมีเหตุมีผลแก่กันและกันอย่างต่อเนื่อง และไม่ทอดถอย
ต่อปัญหาต่าง ๆ ซึ่งมีทั้งหนักเบาและหลากหลายด้วยรูปลักษณะที่ผ่าน เข้ามากระทบจิตใจอย่างต่อเนื่องแล้ว สิ่งนี้มีใช้
หรือคือกระแสสังขธรรมซึ่งธรรมชาติได้กำหนดไว้สำหรับชำระล้างกรรมที่ปรากฏอยู่ในรากฐานตนเองเป็นปฐมเหตุแม้-
กรรมซึ่งมีมาแต่กำเนิด ให้มุ่งสู่วิถีทางที่พึงหมกไปได้ตามขั้นตอนของสิ่งซึ่งเป็นเหตุเป็นผลเป็นธรรมชาติ และเมื่อ
เงื่อนไขซึ่งเป็นรากฐานแห่งกรรมเบาบางลงไปเรื่อย ๆ บุญก็ย่อมบังเกิดขึ้นเป็นธรรมชาติในตัวเองโดยแท้

จึงกล่าวได้ว่า บุญที่แท้จริง ใ้แก่ภาวะว่างเปล่าที่อยู่ในรากฐานชีวิต หรืออีกนัยหนึ่ง ปลอดจนอิทธิพล
เงื่อนไขภายในรากฐานตนเอง ทุกซึ้งจึงไม่เกิด หากเข้าถึงความสุขจริงได้ด้วยประการฉนี้

การสร้างสมกรรมไว้อย่างเป็นระบบซึ่งก็ยังคงดำเนินต่อไป แต่อีกด้านหนึ่ง มีการแสดงออกด้วยการให้โน้น

ให้แก่มนุษย์คนอื่นชีวิตอื่นแม้แก่พระสงฆ์ จึงทำให้การสร้างสมบุญที่แท้จริงไม่ แต่กลับเป็นการสร้างเสริมเปลือกนอกไว้โดยเหตุที่เชื่อว่า จะสามารถปกป้องคุ้มครองกระแสนกรรมซึ่งเริ่มไว้แล้ว ให้สามารถส่งสมต่อไปได้ การละจากกระแสที่สร้างเสริมเงื่อนไขแห่งกรรมในรากฐานตนเองให้ได้อย่างต่อเนื่องเท่านั้น ที่ควรถือว่าเป็นการสร้างสมบุญที่แท้จริง หากสิ่งดังกล่าวมีอยู่เป็นฐานชีวิตอย่างชัดเจน แม้มีการทำบุญให้ทานแก่มนุษย์คนอื่นเป็นพฤติกรรมตามมาย่อมเชื่อมั่นได้ว่า มีผลเสริมสร้างรากฐานจิตใจที่เป็นบุญโดยแท้

เปรียบได้ด้วยแนวคิดพื้นฐานที่ใช้แก้ไขปัญหาล้างแวล้อมซึ่งปรากฏเป็นความจริงอยู่ในพฤติกรรมที่ผ่านมาแล้ว คือ มีการกล่าวขึ้นในที่ประชุมสัมมนา เรื่องปัญหาล้างแวล้อมครั้งใหญ่ว่า เราได้ใช้สิ่งแวล้อมสร้างความร้ายวร้ายกันมา-มากแล้ว ขอให้แบ่งปันกลับไปรักษาผลกันบ้าง ซึ่งแนวคิดนั้นนอกจากไม่ช่วยแก้ปัญหาย่างถึงรากฐานแล้ว ก็คงปรากฏกระแสทำลายที่รุนแรง-เด่นชัดยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ

เนื่องจากหากคิดแก้ไขปัญหาล้างแวล้อมด้วยความจริงใจ น่าจะเข้าใจได้ถึงรากฐานธรรมชาติก่อนอื่นว่า ธรรมชาติมิใช่สิ่งซึ่งมนุษย์ประดิษฐ์ขึ้นจากภาวะมายาที่แฝงอยู่ในรากฐานมนุษย์เอง การรักษาผลจึงไม่อาจกระทำได้โดยมนุษย์ มนุษย์จำเป็นต้องให้โอกาสธรรมชาติด้วยสังขรณ์อันเป็นพื้นฐานตัวเองโดยแท้ ดังนั้นจึงควรมองสู่อีกทิศทางหนึ่งคือ หากมนุษย์ละลดความอยาการวยลงไปได้ ธรรมชาติย่อมได้รับโอกาสให้รักษาผลตัวเอง เพื่อหวังสภาพซึ่งพื้นดินตัวเองขึ้นมาได้ แม้จะช้ากว่าองศาความอยากของมนุษย์ไม่ว่ามากหรือน้อย แต่มนุษย์ย่อมมีโอกาสได้รับสิ่งซึ่งเป็นของจริง เพื่อให้เป็นฐานความมั่นคงของชีวิตตนเองและถึงลูกหลานอย่างแน่นอนที่สุด

เงื่อนไขแห่งกรรม ลงได้ เข้าไปแฝงเป็นธรรมชาติอยู่ในรากฐานแล้ว ตัวเองย่อมไม่อาจรู้ได้ แต่เมื่อสะท้อนออกมาเป็นรูปแบบของพฤติกรรมตามโอกาส สัมผัสกระทบกับกระแสเงื่อนไขของบุคคลอื่นสิ่งอื่น หากรูปแบบจากแต่ละด้านไม่สอดคล้องต้องกัน ย่อมหวนกลับไปสู่ตัวตัวเองทำให้เกิดทุกขรูปแบบต่าง ๆ ภาวะการเปลี่ยนแปลงของกระแสดังกล่าวแล้ว ย่อมมีผลทำให้เงื่อนไขในรากฐานตัวเองได้รับการชำระล้างและหันเหทิศทางไม่ว่ามากหรือน้อย เช่นที่บางคนผู้มีประสบการณ์มากพอสมควร หลังจากผ่านพ้นการเผชิญปัญหาแล้ว มักกล่าวว่า ตนเองได้รับสิ่งที่มีคุณค่ามากมาย แต่มักไม่กล่าวต่อไปอีก อาจเป็นเพราะเข้าใจว่า สิ่งดังกล่าวต้องประสพกับของจริงด้วยตนเอง จึงจะเข้าใจได้ถึง

หลักธรรมในคัมภีร์ที่ชี้ไว้ว่า บุคคลใดสามารถรู้ตนเอง-เข้าถึงคน! คงได้ ย่อมรู้และเข้าถึง-สังขรณ์ของบุคคลอื่น-สิ่งอื่น ดังนั้นบุคคลผู้รู้ตนเองจึงสามารถยอมรับความจริงจากสิ่งต่าง ๆ ซึ่งปรากฏอยู่ในกระแสชีวิตประจำวันได้ทุกรณี

และบุคคลผู้รู้-ผู้เข้าถึง-และยอมรับสภาพที่เป็นจริงได้ ภายในรากฐานตัวเองย่อมมีสภาวะที่เย็นฉ่ำ เป็นผู้มีเมตตาธรรมเป็นธรรมชาติอยู่ในนิสัย เน้นวิถีทางตนเองที่มุ่งให้โอกาสบุคคลอื่นชีวิตอื่น เรียนรู้จากบทเรียนที่เป็นจริงได้ทุก ๆ เรื่อง กับอีกด้านหนึ่งก็รู้ภัยในความผิดพลาดของผู้อื่น กับพร้อมที่จะเป็นกำลังใจให้ด้วยใจบริสุทธิ์ซึ่งจริง ๆ แล้วบุคคลลักษณะนี้ควรได้ชื่อว่า เป็นผู้รู้-ผู้เข้าถึง-และผู้เห็นวิถีทางที่จะแก้ไขปัญหาค่าง ๆ ได้อย่างถึงรากฐาน สามารถกำหนดวิถีทางที่แท้จริงให้กับผู้อื่นสิ่งอื่นพัฒนาขึ้นมาบนรากฐานอุดมการณ์ของแต่ละคนโดยแท้

ในเมื่อพื้นฐานชีวิตมนุษย์แต่ละคน มีร่างกาย-จิตใจ-และสิ่งแวล้อมซึ่งอยู่ในกระแสที่มี เหตุปรากฏอยู่ในรากฐานจิตใจมนุษย์ด้วย กระบวนการดังกล่าว เป็นสิ่งร่วมกระแสกันกำหนดวิถีการเปลี่ยนแปลงของชีวิตอย่างต่อเนื่องและเป็นเนื้อเดียวกัน วิถีการแห่งกรรมและบุญจึงมีธรรมชาติดังกล่าวเป็นฐานและเป็นกรอบกำหนดตัวเอง

กล่าวกันว่า กรรมย่อมสนองด้วยกรรม จึงเป็นสังขรณ์ที่รู้และเห็นได้ชัดเจนยิ่งขึ้นสำหรับบุคคลผู้สนใจปฏิบัติในสิ่งซึ่งตนเองมีความรักความสนใจจริงอยู่ในรากฐานอย่างมั่นคง และไม่ละเลยต่อการศึกษาค้นคว้าสิ่งซึ่งเป็นปัญหา ปรากฏหลากหลายอยู่ในวิถีชีวิตและงานที่ตนรักอย่างจริงจังและต่อเนื่อง กับอีกด้านหนึ่งก็จะจากการยึด-

คิดรูปแบบต่าง ๆ ของสิ่งซึ่งเป็นเหตุเป็นผลที่ปรากฏอยู่ในกระแสปัญหา ทำให้สามารถเห็นได้ชัดเจนยิ่งขึ้นถึงความ-
เป็นธรรมชาติ ทำให้เข้าใจได้ว่า ทุกสิ่งทุกอย่างในค้ำรูปแบบย่อมปรากฏได้อย่างอิสระ และสุดสิ้นไปได้อย่าง-
อิสระ แม้รูปแบบของพฤติกรรมซึ่งแต่ละคนก่อขึ้นไว้สืบเนื่องมาจากกรรมในรากฐานตนเอง ในแต่ละช่วงเวลา
และในแต่ละช่วงของรูปลักษณะปรากฏการณ์ของสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นซึ่งเปลี่ยนแปลงไป ย่อมสืบสานเชื่อมโยงไป
ปรากฏออกมาด้วยรูปลักษณะใด ฅอีกช่วงหนึ่งบนฐานตัวเองได้

ในเมื่อสัจธรรมได้ระบุไว้ชัดเจนว่า ทุกสิ่งทุกอย่างต่างก็มีสองด้าน แม้จุดกึ่งกลางซึ่งกำหนดตัวเองใน
แต่ละสิ่งไว้ให้มีสองด้านก็ไม่มีอะไรเป็นตัวตนจริงจัง หากยอมเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสเงื่อนไขแห่งกรรมของคน
ผู้มองซึ่งหลากหลายด้วยสภาวะเงื่อนไขภายในรากฐานจิตใจ แม้แนวคิดจากบุคคลหนึ่งซึ่งอาจคิดว่าลึกซึ้งมาก ก็
หาใช่เป็นสิ่งลึกซึ้งมากสำหรับบางคน คงมีปัญหาวีให้ขบคิดเช่นกันว่า ความคิดจากรากฐานบุคคลหนึ่งลึกซึ้ง-หรือ
ว่ารากฐานจากอีกคนหนึ่งมีกระแสเงื่อนไขแห่งกรรมเข้าไปครอบงำไว้หนา ทำให้เกิดภาวะตัน เช่นจนเข้าไม่ถึง
ก็อาจเป็นอีกมุมมองหนึ่งได้

อย่างไรก็ตาม ท่ามกลางกระแสเงื่อนไขซึ่งมีสองด้านคือ ค้ำความลุ่มลึกและความตื่นเห็นภายในรากฐาน
ที่หลากหลายของคนที่ปะปนกันอยู่ แม้เพียงในกรอบของไทย บุคคลใคมีภาวะที่ลุ่มลึกกว่า หากกระทำที่สุคแต่ก็
คลอนซึ่งอาจยังคงคนเห็น ย่อมเป็นโอกาสให้กำหนดวิถีทางทั้งสองด้าน ให้เจริญลงสู่ระดับที่ลุ่มลึกยิ่งขึ้นได้ไม่ว่าเร็ว
หรือช้า ในเมื่อแต่ละคนย่อมมีโอกาสเท่าเทียมกันหมด

ยังเป็นวิถีทางที่มุ่งลงสู่ความลุ่มลึกซึ่งมีรากฐานจริงอยู่ในตนเอง ย่อมไม่มีใครอื่นจะบีคั้นไค้นออกจากตัว
เองอย่างน่าจะได้ชัดเจน ค้ำนั้นความเพียรพยายามที่เคคเคียวมันคง เพื่่อมุ่งสู่เป้าหมายที่แท้จริงของแต่ละคน
ในอีกด้านหนึ่ง ย่อมมีผลชำระล้างเงื่อนไขแห่งกรรมเป็นธรรมชาติอยู่แล้ว จึงสรุปในชั้นนี้ได้ว่า . สภาวะสังคม-
ไทยปัจจุบัน ไม่ว่าจะอะไรจะเกิดขึ้นและทำให้เป็นไปอย่างไรก็ตาม วิถีทางที่ช่วยให้แต่ละคนค้นพบช่องทางดำเนินชีวิต
จากประเด็นปัญหาซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของบทความเรื่องนี้ได้อย่างแจ่มชัด ย่อมช่วยให้วิถีชีวิตแต่ละคนสามารถอยู่ได้
ตามเหตุและผล.